

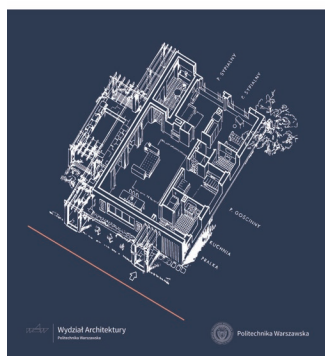
Architecture
and town planning
Quarterly

Kwartalnik architektury
i urbanistyki

Architecture
and town planning
Quarterly
Kwartalnik architektury
i urbanistyki

2/2023
tom LXVIII
ISSN 1733-8440
ISSN 1733-8455

Maciej Czarnecki, *Domy letnie i weekendowe Jana Bogusławskiego jako przykład nowego regionalizmu w latach 1933-1939*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 2023, z. 2, s. 98–109

Maciej Czarnecki, *Jan Bogusławski's summer and weekend houses as an example of the new regionalism between 1933 and 1939*, "Architecture and Town Planning Quarterly", 2023, no. 2, pp. 98–117 [English version pp. 110–117]

DOI: 10.17388/WUT.2025.0054.ARCH

Domy letnie i weekendowe Jana Bogusławskiego jako przykład nowego regionalizmu w latach 1933–1939

Maciej Czarnecki, dr inż. arch.
Wydział Architektury
Politechnika Warszawska

Maciej Czarnecki, PhD Arch.
Faculty of Architecture
Warsaw University of Technology

Streszczenie

Poszukiwania sporej grupy architektów w Polsce od około połowy lat dwudziestych XX wieku tożsame były z najbardziej postępowymi działaniami europejskiej awangardy. Lokalne środowisko modernistów skupiało się w kręgu ugrupowań artystycznych „Blok” i „Praesens”. Działania polskiej awangardy skutkowały włączeniem jej przedstawicieli do grupy roboczej CIAM, co pozwoliło na międzynarodowe upowszechnienie działalności polskich twórców. Aktywność grupy polskich modernistów stała się również powodem rozprzestrzeniania się idei architektury awangardowej na terenie Polski. Równolegle z aktywnością środowisk awangardowych działała w Polsce międzywojennej także inna grupa architektów, głównie młodszego pokolenia, których projekty w sposób czytelny odwoływały się do tradycji i form regionalnych – bez rezygnowania z nowoczesnych aspiracji. Czołowymi przedstawicielami tego nurtu byli między innymi: Bohdan Pniewski, Maciej Nowicki i Piotr Lubiński. Mianem umiarkowanego regionalizmu modernistycznego można niewątpliwie określić również wczesną twórczość Jana Bogusławskiego. Czerpiąc także z funkcjonalizmu łączył on w oryginalny sposób nowoczesne idee awangardy z tradycyjnym spojrzeniem na detal form użytkowych. Artykuł koncentruje się na zrealizowanych według jego projektów w latach 1933–1939 domach letnich i weekendowych z okolic Warszawy, ich wnętrzach i indywidualnie projektowanych meblach, odwołujących się do tradycji rzemiosła artystycznego.

Słowa kluczowe

architektura międzywojenna | nowy regionalizm |
dom letni | dom weekendowy |
Jan Bogusławski | modernizm

Wprowadzenie

Podjęcie do projektowania architektonicznego, wnętrz i sprzętów użytkowych podlegało w Polsce lat międzywojennych dynamicznym przemianom. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych dość wyraźnie rysowały się tendencje zbliżone do nowoczesnych aspiracji międzynarodowej awangardy. Polskie realizacje tego okresu, czerpiąc z zagranicznych wzorców ruchu nowoczesnego, stanowiły ich udaną interpretację. Często też były twórczym rozwinięciem zagranicznych idei.

Zagadnienia nowej formy w polskiej architekturze międzywojennej były przedmiotem wielu badań. W kilku przekrojowych opracowaniach już od połowy dwudziestego wieku podejmowano próby skonfrontowania ze sobą różnych postaw i tendencji obecnych w polskiej architekturze międzywojnia. Dorobek ten wciąż ulega poszerzeniu. Przez dwadzieścia ostatnich lat powstały liczne monografie architektów działających w Polsce w latach 1918-1939¹. W kilkudziesięciu opracowaniach problemowych podejmowano także badania, analizujące szczegółowo przebieg zachodzących wówczas przemian.

Należy dostrzec dużą determinację, jaka charakteryzowała nowoczesne dążenia polskiego środowiska awangardowych architektów. Wyczerpująco o tej problematyce traktuje Izabella Wisłocka², opisując przykłady polskich realizacji reprezentujących założenia ruchu nowoczesnego w bardzo istotnym kontekście dokonań światowych. Na tym tle polska awangarda prezentowała się jako środowisko w pełni świadome istoty nowoczesnych poszukiwań w architekturze.

Zjawisko nowoczesnej formy w polskiej architekturze poddał z kolei starannej analizie Andrzej K. Olszewski³, który nie tylko, bodaj jako pierwszy badacz, podjął próbę periodyzacji tego krótkiego okresu w lokalnej praktyce, ale również wyodrębnił poszczególne zjawiska i nurty. Dostrzegł, że architektura nowoczesna w Polsce omawianego okresu to nie tylko działania nowoczesne naznaczone corbusierowską ideą „maszyny do mieszkania”, lecz także bardzo subtelne poszukiwania odwołujące się do tradycji lokalnej, miejscowych materiałów, tradycji formy czy specyfiki detalu. Olszewski wyodrębnił powyższe zjawisko, określając mianem nowego regionalizmu i wskazując je jako jedną z tendencji występujących w architekturze polskiej lat trzydziestych⁴. Zagadnienia odbiegające od czysto awangardowych dążeń, jakie pojawiły się około połowy lat trzydziestych, można też odnaleźć jako zestawienie różnych wątków badawczych w tomie z sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, która odbyła się w Niedzicy w 1988 roku⁵.

Życie i twórczość Jana Bogusławskiego były przedmiotem badań monograficznych, czego efektem stała się nieopublikowana rozprawa doktorska,

¹ Spośród wielu wydanych drukiem monografii polskich architektów międzywojnia na szczególną uwagę zasługują publikacje: D. Błaszczyk, *Juliusz Żorawski przerwane dzieło modernizmu*, Warszawa 2010; M. Czapelski, *Bohdan Pniewski – warszawski architekt XX wieku*, Warszawa 2008; G. Rytel, *Lucjan Korngold Warszawa-São Paulo 1897-1963*, Warszawa 2014.

² I. Wisłocka, *Awangardowa architektura polska 1918-1939*, Warszawa 1968.

³ A.K. Olszewski, *Nowa forma w architekturze polskiej 1900-1925*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 26-27.

⁴ Op. cit., s. 31.

⁵ *Sztuka lat trzydziestych*, materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, red. A. Gogut, Warszawa 1991.

napisana przez autora niniejszego tekstu i obroniona w 2007 roku⁶. Najnowszym opracowaniem dotyczącym obszernej twórczości tego architekta jest katalog wystawy monograficznej zorganizowanej przez Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki w 2024 roku w Instytucie Wzornictwa Przemysłowego w Warszawie⁷.

Dobrze zapowiadający się modernista

Jan Bogusławski urodził się w 1910 roku w dobrze sytuowanej rodzinie warszawskiego przedsiębiorcy. Ojciec architekta, Lucjan Bogusławski, był właścicielem drukarni w Warszawie. W okresie międzywojennym był redaktorem naczelnym i wydawcą periodyku „Grafika polska”. Rodzina Bogusławskich utrzymywała bliskie relacje z międzywojennym środowiskiem artystycznym, co jak można przypuszczać, miało wpływ na późniejsze kształtowanie się osobowości twórczej przyszłego architekta. W 1927 roku Jan Bogusławski rozpoczął studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej⁸. W tym samym roku w architekturze europejskiej miały miejsce dwa kluczowe dla rozwoju myśli nowoczesnej wydarzenia. W Stuttgarcie, w ramach wystawy Werkbundu, powstało osiedle Weissenhof, które było ukoronowaniem trwających od kilkunastu lat nowoczesnych poszukiwań europejskiej awangardy. W 1927 roku odbył się także głośny konkurs architektoniczny na Pałac Ligi Narodów, którego wynik nie został zaakceptowany przez środowisko awangardowe, co skutkowało powołaniem międzynarodowej organizacji Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM). Nastąpiła wówczas kluczowa dla dalszych przemian w architekturze międzynarodowej konsolidacja całego ruchu nowoczesnego. Niewątpliwie te dwa wydarzenia miały ogromny wpływ na kształtowanie postaw ówczesnych studentów architektury. We wczesnej twórczości Jana Bogusławskiego efekty oddziaływania ruchu nowoczesnego były bardzo wyraźnie widoczne.

Jan Bogusławski ukończył studia w 1933 roku. Rok później rozpoczął trwającą zaledwie kilka miesięcy praktykę zawodową u swojego przyszłego teścia, znanego warszawskiego architekta Antoniego Dygata. Wkrótce też, bo już w roku 1935, zaczął Bogusławski realizować swoje własne autorskie projekty architektoniczne oraz projekty wnętrz i mebli. Pomimo, iż apogeum jego kariery zawodowej przypadło na o wiele późniejsze lata, na okres po II wojnie światowej, a w szczególności lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX wieku, to ten wczesny etap jego działalności odznaczył się w szczególny sposób. Stanowił bowiem wyraz szczerego entuzjazmu i młodzieńczego zaangażowania w rozwój autorskiego warsztatu. Lata 1933-1939 w twórczości Jana Bogusławskiego to z jednej strony czytelna inspiracja oszczędną, modernistyczną formą w architekturze, a z drugiej – rozwijanie specyficznego podejścia do detalu i wnętrz, z użyciem niekiedy dekoracyjnych i rzeźbiarskich środków wyrazu o cechach umiarkowanego regionalizmu. Te dwa aspekty były charakterystyczną cechą twórczości Jana

⁶ M. Czarnecki, *Twórczość Jana Bogusławskiego na tle kierunków architektury XX wieku w Polsce*, praca doktorska opracowana pod kierunkiem prof. Lecha Kłosiewicza na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej (WAPW), Warszawa 2006, mps w zbiorach biblioteki WAPW.

⁷ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki i własnego upodobania*, red. W. Sołtysiak, Warszawa 2024.

⁸ M. Czarnecki, op. cit., s. 17.

Bogusławskiego w okresie międzywojennym, a także później. Pozostał wierny tym założeniom przez długie lata swojej działalności aż po jej uwięczenie swoistym *opus magnum*, jakim była realizacja odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, przy której pracował jako generalny projektant aż do swojej śmierci w 1982 roku.

Nowoczesna architektura rekreacyjna

Gdy zmęczy nas miasto, gdy znudzi nas codzienne mieszkanie, pełne sprzętów o wielowiekowej kulturze, gdy mamy dość tych mniej lub więcej artystycznych tworów, którymi jesteśmy otoczeni bez przerwy, wyjeżdżamy szukać wytchnienia. Jedziemy na week-end. (...) ⁹ – pisał Jerzy Hryniewiecki we wstępie artykułu w czasopiśmie „Arkady”, omawiającego realizację domu weekendowego w Komorowie projektu Jana Bogusławskiego.

Pierwsze samodzielne realizacje architektoniczne Bogusławskiego to pięć budynków, co jak na krótki, sześcioletni okres pomiędzy ukończeniem studiów a wybuchem II wojny światowej, jest bardzo dobrym rezultatem. Należy zapewne odjąć rok lub dwa na trwającą w latach 1933-1934 służbę wojskową, późniejszą podróż zagraniczną i kilkumiesięczną praktykę w paryskiej pracowni architekta [Jean'a] Tournau¹⁰ oraz w pracowni Antoniego Dygata w Warszawie. Bogusławski zrealizował w latach 1935-1939 trzy domy letnie, dom wielorodzinny i willę miejską. Dwa ostatnie budynki powstały w Warszawie, na Mokotowie. Tu jednak szczegółowo omówione zostaną trzy mniejsze budynki, ze względu na zbliżoną funkcję zamieszkania czasowego, skalę i możliwość porównania formy architektonicznej z aranżacją wnętrza.

Pierwsze dwa obiekty według projektu Bogusławskiego powstały na zlecenie rodziny architekta¹¹ w zyskującym wówczas popularność podwarszawskim letnisku, Komorowie. Były to dwa niewielkie domki o zredukowanym układzie funkcjonalnym i skrajnie uproszczonej formie architektonicznej. Jeden był przeznaczony na dłuższy pobyt letni, drugi na krótkie przyjazdy weekendowe. Utrudnieniem, jakie pojawia się przy podjęciu próby oceny tych realizacji, jest po pierwsze fakt, że inwestorem była bliska rodzina architekta, przez co nie można traktować tych zleceń w kategoriach standardowych realizacji komercyjnych. Drugą kwestią, której nie można pominąć, jest specyfika domu letniego i weekendowego, a więc przeznaczonego do tymczasowego, rekreacyjnego zamieszkania, głównie w sezonie wiosenno-letnim, a nie do stałego użytkowania przez cały rok. Te dwa aspekty powodują, że nie można stosować tu standardowych kryteriów, typowych dla analizy zabudowy mieszkaniowej.

Warto jednak zaznaczyć, że typowa zabudowa rekreacyjna w podwarszawskich miejscowościach wypoczynkowych, takich jak Otwock, Klarysew, Konstancin czy Komorów, charakteryzowała się w okresie międzywojennym tradycyjną formą¹², a typowym materiałem, jaki wówczas

⁹ J. Hryniewiecki, *Dom week-end'owy*, „Arkady”, 1935, nr 11, s. 624.

¹⁰ Informacja niepewna, pojawiająca się w przekazach rodzinnych i w życiorysach sygnowanych przez Jana Bogusławskiego, ale bez podania szczegółowych danych.

¹¹ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki...*, op. cit., s. 72.

¹² Czytaj: archaiczną, niewyszukaną i nieprzystającą do nowych potrzeb związanych z wypoczynkiem.

stosowano, było przeważnie drewno. Budynki były dość proste, niekiedy substandardowe i często wznoszone w sposób nieprofesjonalny¹³. W tym kontekście wspomniane dwie realizacje Bogusławskiego w Komorowie stanowiły bardzo interesujący, nowoczesny przykład zabudowy tego typu. Trzecią z omawianych tu realizacji jest dom letni w Skrzypkach koło Warszawy, zrealizowany na zlecenie prywatnego inwestora.

Dom letni w Komorowie, 1934-1935

*Tragizm podwarszawskich letnisk jest nam wszystkim dobrze znany (...) – pisał w 1936 roku w czasopiśmie „Arkady” młody warszawski architekt, Piotr Lubiński – (...) Specyficznie paskudna architektura podmiejska jest beznadziejnie smutna i tragiczna zarazem w swej szpetocie (...)*¹⁴. We wstępie do artykułu poświęconego tej realizacji odnajdujemy szczegółowy i nacechowany emocjonalnie opis nieestetycznych, nieprofesjonalnych, wznoszonych często po amatorsku, bez udziału architekta, domów letnich w podwarszawskich miejscowościach. Opis samego budynku, który Lubiński nazwał szumnie „willą”, jest entuzjastyczny i nieco przesadnie przepełniony optymizmem dla nowej polskiej architektury rekreacyjnej, którą ten dom według słów autora uosabiał.

Dom w Komorowie, który Jan Bogusławski zaprojektował i wybudował w 1936 roku dla swojej siostry Barbary i jej męża Henryka Suchodolskiego¹⁵, był parterowy, murowany z cegły tynkowanej na biało, kryty dwuspadowym dachem z czerwonej dachówki. Elewacje zostały ukształtowane swobodnie, otwory rozmieszczono asymetrycznie. Ściana frontowa została podwyższona, aby ukryć spadek dachu, zwieńczenie muru pokryto tradycyjną dachówką. Nad wejściem i nad tarasami wykonano ażurowe zadaszenia z drewnianych belek, wspartych na prostych, murowanych filarach. Tego typu pergole były rozwiązaniem często spotykanym w architekturze modernizmu. Okiennice i drzwi wejściowe pomalowano na kolor zielony (il. 1, 2).

1. Jan Bogusławski, dom letni w Komorowie wzniesiony dla Barbary i Henryka Suchodolskich w latach 1934–1935. Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1935, nr 6–7–8, s. 68

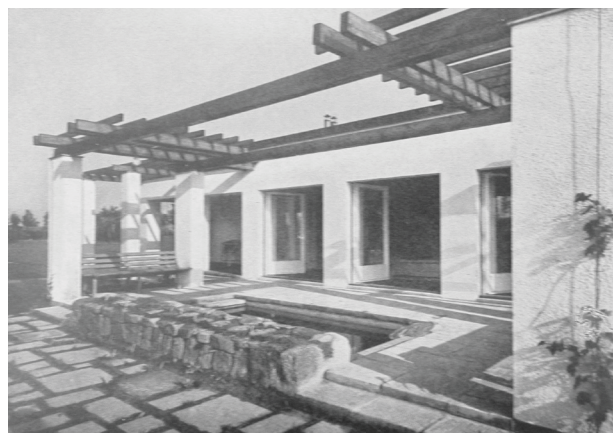
1. Jan Bogusławski, summer house in Komorów built for Barbara and Henryk Suchodolski between 1934 and 1935. Source: „Architektura i Budownictwo”, 1935, no. 6–7–8, p. 68

2. Jan Bogusławski, dom letni w Komorowie, 1934–1935. Źródło: „Arkady”, 1936, nr 5, s. 284

2. Jan Bogusławski, summer house in Komorów, 1934–1935. Source: „Arkady”, 1936, no. 5, p. 284

1.

2.

¹³ P.M. Lubiński, *Jaśniejszy promień*, „Arkady”, 1936, nr 5, s. 281.

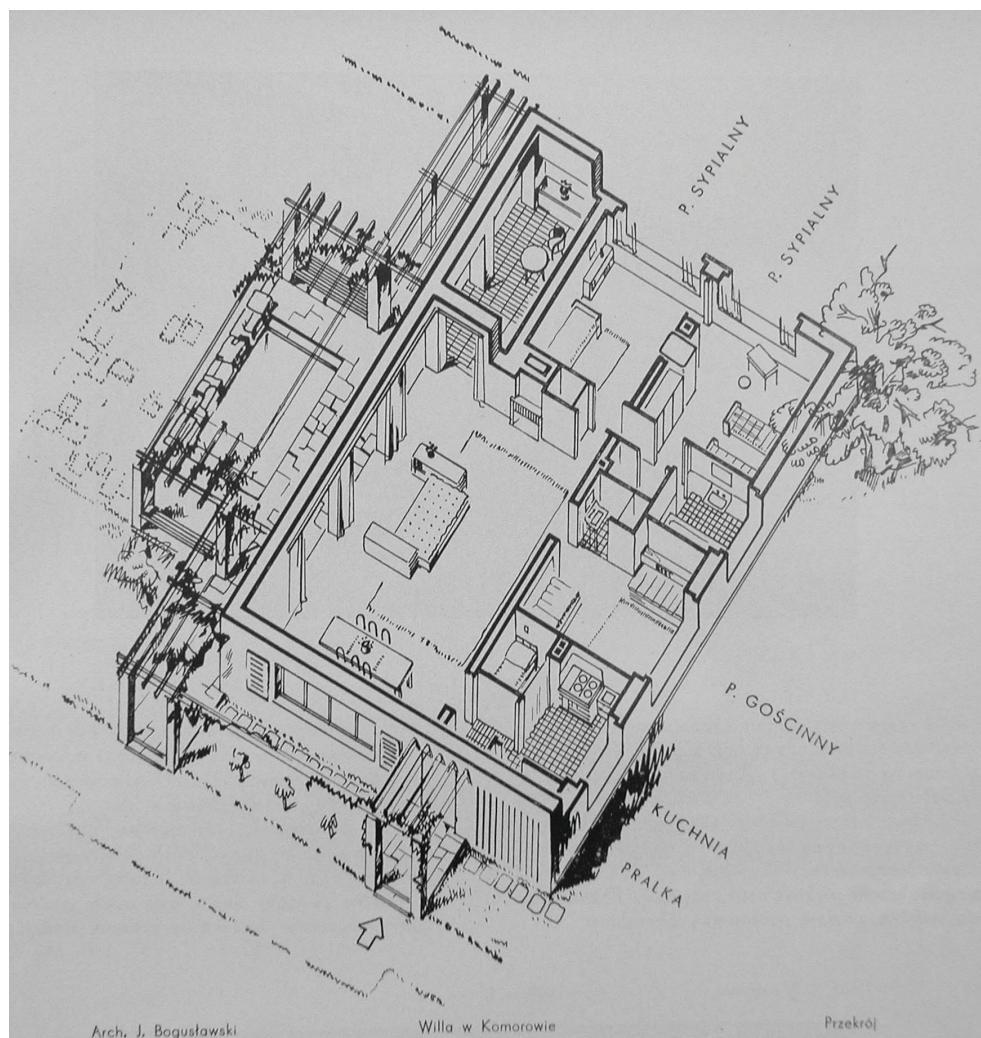
¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki...*, op. cit., s. 72.

Budynek rozwiązano na rzucie prostokątnym. Mniejsze pomieszczenia usytuowano po dwóch stronach pokoju dziennego, co zapewniało ich dobre skomunikowanie. Dom ten charakteryzował dość rozbudowany program użytkowy. Mógłby on pełnić funkcję domu całorocznego. Przedsionek wejściowy połączony z kuchnią, niewielką słuźbówką i osobnym pomieszczeniem na pralkę. Przestronny pokój dzienny z wyjściem na taras usytuowany od północy zapewniał pożądany cień w okresie letnim. Taras z basenem, częściowo zadaszony, połączono z wnętrzem trzema dwuskrzydłowymi, całkowicie przeszklonymi drzwiami. Od wschodu zlokalizowano dwie sypialnie. Od południa znajdowała się łazienka z oddzielną ubikacją oraz pokój gościnny z umywalką (il. 3).

Do tych nowoczesnych wnętrz domu letniego zaprojektował Bogusławski proste i łatwe do wykonania meble drewniane. W salonie umieszczono duży tapczan, będący zarazem dodatkowym miejscem do spania oraz stół z krzesłami (il. 4, 5). Sypialnie wyposażono w proste tapczany, stoliki nocne i szafy.

3.

3. Jan Bogusławski, dom letni w Komorowie, 1934–1935. Źródło: „Arkady”, 1936, nr 5, s. 283
3. Jan Bogusławski, summer house in Komorów, 1934–1935. Source: “Arkady”, 1936, no. 5, p. 283

4.

5.

4. Jan Bogusławski, dom letni w Komorowie, 1934–1935. Źródło: „Arkady”, 1936, nr 5, s. 281

4. Jan Bogusławski, summer house in Komorów, 1934–1935. Source: „Arkady”, 1936, no. 5, p. 281

5. Jan Bogusławski, dom letni w Komorowie, 1934–1935. Źródło: „Arkady”, 1936, nr 5, s. 285

5. Jan Bogusławski, summer house in Komorów, 1934–1935. Source: „Arkady”, 1936, no. 5, p. 285

Budynek swoją architekturą i układem przestrzennym wpisywał się w założenia funkcjonalizmu. Pomieszczenia są dobrze skomunikowane, dobrze nasłonecznione, ale też chronione przed nadmiarem światła słonecznego. Bardzo uproszczona forma została dopełniona rustykalnymi rozwiązaniami z naturalnego lokalnego kamienia, głównie w partiach otaczających budynek z zewnątrz: podmurówkach, posadzce i murkach na tarasie. Podążając za hipotezami formułowanymi przez A. K. Olszewskiego można uznać, że ten sposób „zmiękczenia” modernistycznych form jest właśnie jednym z przejawów regionalnego wymiaru nowoczesnej architektury, określanego mianem „nowego regionalizmu”¹⁶.

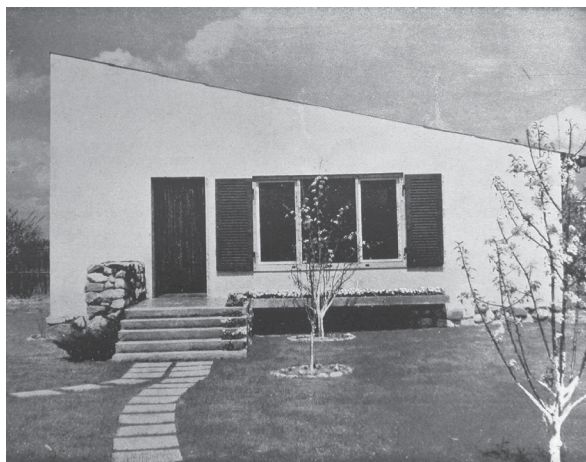
Dom weekendowy w Komorowie, 1935-1936

Niewielki, zaledwie dwuizbowy, dom powstał w podobnym czasie na tej samej posesji, gdzie omówiony wyżej dom letni. Budynek przeznaczony był dla rodziców architekta, Lucjana i Haliny Bogusławskich. Miał o wiele skromniejszy program użytkowy i proste wyposażenie, charakterystyczne dla obiektów o sezonowym przeznaczeniu. W tej inwestycji, podobnie jak w omówionym wcześniej przykładzie, ujawnia się połączenie nowoczesnych aspiracji z regionalnymi, choć niekoniecznie rodzimymi wpływami.

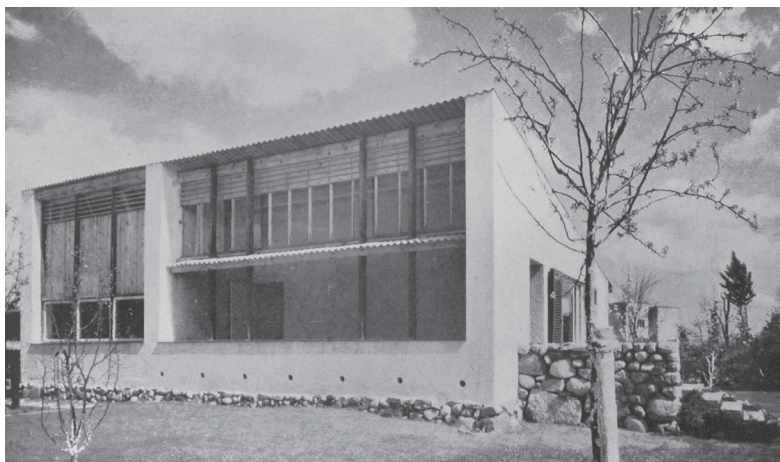
Forma domu weekendowego ujawnia wizualny rodzaj analogii kompozycyjnej do pawilonu L'Esprit Nouveau Le Corbusiera z Wystawy Światowej w Paryżu z 1925 roku. To być może nadinterpretacja, jednak skojarzenie to jest szczególnie trafne przy analizie elewacji bocznej z półotwartym tarasem. Wejście prowadzi od południa przez zadaszony, skierowany ku zachodowi, półotwarty taras (il. 6, 7). Pulpitowy dach o dość dużym kącie nachylenia dodaje budynkowi dynamiki, zapewniając jednocześnie odpowiednie proporcje bocznym elewacjom i właściwe doświetlenie tarasu. Takie rozwiązanie, charakterystyczne dla standardów architektury rejonów tropikalnych, było wyraźnie dostosowane do wymogów użytkowania domu w okresie letnim. Ukształtowanie formy sprzyjało raczej zacienianiu wnętrza i tarasu, niż ich ekspozycji na bezpośrednie światło słoneczne.

¹⁶ A.K. Olszewski, op. cit., s. 31.

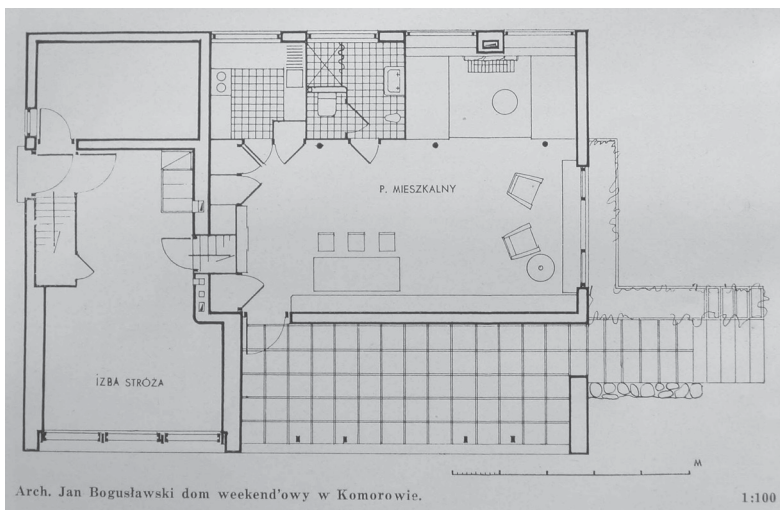
6.

7.

8.

W wyglądzie zewnętrznym dominowały ascetyczne, proste elewacje, gładko tynkowane, w kolorze białym, co odzwierciedlało ówczesne dążenia architektury nowoczesnej. Jako kontrast występuje faliste pokrycie dachu i drewniane elementy wypełniające ażurowo górną część otwarcia tarasu i w formie pełnej przegrody nad oknem sąsiedniego pomieszczenia.

Wnętrze podzielono na dwie oddzielne, samodzielne części. Pomieszczenie mieszkalne miało własną kuchnię i łazienkę. Obok znajdowało się mieszkanie stróża, z niezależnym wejściem, wyposażone skromnie (il. 8).

Wnętrza tego niewielkiego obiektu, publikowane w ówczesnej prasie architektonicznej¹⁷, były opracowane za pomocą bardzo prostych środków, pozbawione nadmiernych rozwiązań formalnych. Wyeksponowano w nich elementy nośne: trzy słupy z surowych pni dębu i wspartą na nich belkę niosącą krokiew¹⁸ – jakby konstrukcja nośna została pozostawiona w stanie surowym. Na ścianach umieszczono prosty i bezpretensjonalny wystrój znany z lokalnej mazowieckiej tradycji budownictwa regionalnego: fajansowe talerze i tkaniny ściennie. Wyposażenie stanowił kominek murowany z naturalnego kamienia, siedziska na kamiennych podmurówkach, dwa tapczany obite pikowaną tkaniną w kolorze bordowym, stół z krzesłami, dwa fotele i lampa¹⁹. Można zatem stwierdzić, iż było to rodzime, wręcz swojskie siedlisko, wpisujące się jednak w formułę znaną z realizacji Le Corbusiera czy Alvara Aalto z tego okresu (il. 9).

¹⁷ J. Hryniewiecki, *Dom week-end'owy*, „Arkady”, 1935, nr 11, s. 624; J. Bogusławski, *Dom weekendowy w Komorowie pod Warszawą*, „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3, s. 88–90.

¹⁸ J. Bogusławski, op. cit., s. 88.

¹⁹ Ibidem.

6. Jan Bogusławski, dom weekendowy Lucjana i Haliny Bogusławskich w Komorowie z l. 1935–1936. Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3, s. 88

6. Jan Bogusławski, weekend house of Lucjan and Halina Bogusławski in Komorów, 1935–1936. Source: „Architektura i Budownictwo”, 1937, no. 3, p. 88

7. Jan Bogusławski, dom weekendowy w Komorowie, 1935–1936. Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3, s. 90

7. Jan Bogusławski, weekend house in Komorów, 1935–1936. Source: „Architektura i Budownictwo”, 1937, no. 3, p. 90

8. Jan Bogusławski, dom weekendowy w Komorowie, 1935–1936. Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3, s. 90

8. Jan Bogusławski, weekend house in Komorów, 1935–1936. Source: „Architektura i Budownictwo”, 1937, no. 3, p. 90

9. Jan Bogusławski, dom weekendowy w Komorowie, 1935–1936. Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3, s. 89

9. Jan Bogusławski, weekend house in Komorów, 1935–1936. Source: „Architektura i Budownictwo”, 1937, no. 3, p. 89

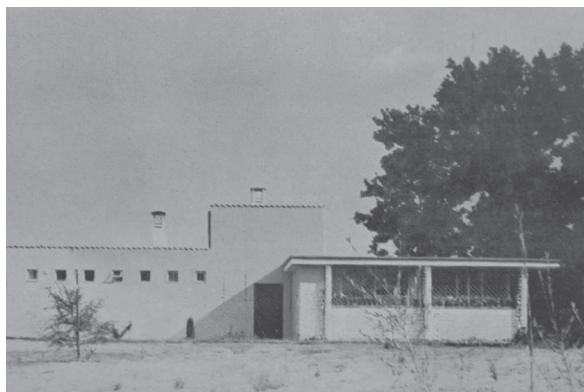
Dom letni w Skrzypkach, 1937-1939

Poszukiwanie uniwersalnej formy nowoczesnej, a jednocześnie regionalnej architektury, harmonijnie odwołującej się do lokalnego krajobrazu, było ważnym aspektem wczesnych projektów Jana Bogusławskiego. Dom w Skrzypkach, niewielkiej miejscowości pod Warszawą, zlokalizowany został nad brzegiem Wisły. Zamawiającym był warszawski przemysłowiec Gustaw Gettlich²⁰. Budynek został zaprojektowany na wydłużonym rzucie. W układzie wnętrza czytelnie wyodrębniono z części dziennej z niewielką jednoosobową sypialnią i przestronnym tarasem, w którego ażurowe zadaszenie wkomponowano istniejący, rozłożysty dąb. Do głównego wejścia przylegała część gospodarczo-sanitarna w układzie amfiladowym: łazienka z wanną, osobna toaleta, garderoba, kuchnia ze spiżarnią i pokój mieszkalny dla służby. Na końcu tego układu znajdował się garaż z przejściem do kuchni przez pokój służby, oddzielna stajnia i samodzielna izba stróża.

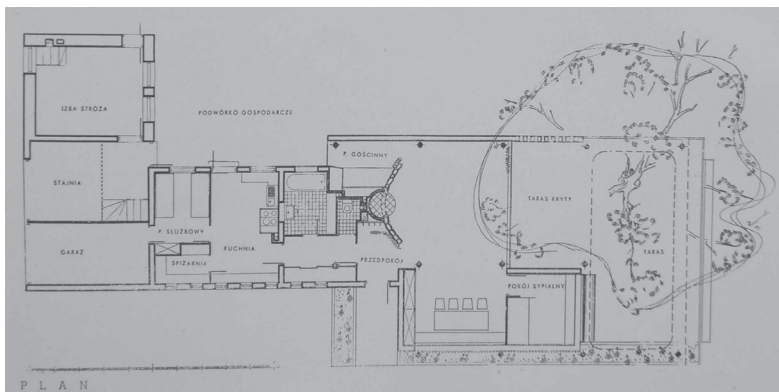
Budynek był parterowy, o wydłużonym układzie, dość niski. Ściany części gospodarczej były murowane z cegły, tynkowane gładko i zwieńczone zostały ceramiczną dachówką. Część gospodarcza doświetlona była skąpo, rytmicznie rozmieszczonymi, kwadratowymi okienkami od frontu i standardowymi oknami od strony podwórka. W rejonie głównego wejścia zaznaczono wyniesienie bryły. Część mieszkalna w układzie dwutraktowym, została przekryta stropodachem wspartym na żelbetonowych słupach nośnych. Dach był wysunięty nad taras, częściowo otwarty w części tarasu, w której znajdował się pień i rozłożyste konary dębu (il. 10).

²⁰ Jan Bogusławski. *Według regul sztuki...*, op. cit., s. 101.

10.

11.

Analiza układu funkcjonalnego wskazuje, że dom ten był przeznaczony dla jednej osoby, z wydzieloną za ścianą parawanową kominka niewielką, półotwartą sypialnią gościnną, również dla jednej osoby. Rozwiązanie rzutu nawiązuje do typowych cech funkcjonalizmu, pomieszczenia zaprojektowano bardzo oszczędnie, wykorzystując nadmiarową przestrzeń dla potrzeb składowania i przechowywania. Świadczyć o tym może rozwiązanie spiżarni, garderoby, przedpokoju oraz usytuowanie szaf wbudowanych we wnękach pomieszczeń. Część gospodarcząumeblowano nowocześnie. Łazienkę wyposażono we współczesne armatury i urządzenia sanitarne, kuchnię zaopatrzone wzorem założeń „kuchni funkcjonalnej” w ciąg kuchenny z blatem, a pokój służbowy w nowoczesne tapczany. W części mieszkalnej architekt umieścił zaprojektowane przez siebie, indywidualne meble (il. 11).

10. Jan Bogusławski, dom Gustawa Gettlicha w Skrzypkach, I. 1937–1939.

Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1939, nr 6, s. 22

10. Jan Bogusławski, house of Gustav Gettlich in Skrzypki, 1937–1939.

Source: „Architektura i Budownictwo”, 1939, no. 6, p. 22

11. Jan Bogusławski, dom w Skrzypkach 1937–1939.

Źródło: „Architektura i Budownictwo”, 1939, nr 6, s. 23

11. Jan Bogusławski, house in Skrzypki 1937–1939.

Source: „Architektura i Budownictwo”, 1939, no. 6, p. 23

Styk awangardy, wolnego funkcjonalizmu i nowego regionalizmu

Andrzej K. Olszewski w pionierskiej pracy na temat architektury wczesnego modernizmu w Polsce umieszczał Jana Bogusławskiego w grupie reprezentującej trzecie pokolenie międzywojennych polskich architektów. Przywołując powyższe przykłady, tj. domy weekendowe w Komorowie i Skrzypkach, określał je mianem form pośrednich między funkcjonalizmem a kompromisowym półmodernizmem. Użył przy tym określeń: *wolny funkcjonalizm* i *nowy regionalizm*, sytuując tamte dokonania w latach 1934–1939. Autor zwracał uwagę na odejście przedstawicieli tego nurtu od kosmopolitycznych założeń funkcjonalizmu w stronę postrzegania budynku przez pryzmat warunków lokalnych. Podkreślał także, jako szczególną wartość tych obiektów, zastosowanie tradycyjnych materiałów, co można postrzegać jako przejaw regionalizmu w myśleniu o nowoczesnej architekturze²¹.

Tradycyjne materiały, takie jak: drewno, kamień, cegła, dachówka ceramiczna, stosowane w modernistycznych domach weekendowych przez Jana Bogusławskiego, definiowały lokalną specyfikę jego architektury. Jednocześnie można stwierdzić, iż było to bliskie ówczesnym poszukiwaniom Le Corbusiera, którego prace niewątpliwie stanowiły inspirację dla młodego architekta. Tym samym lokalny wymiar jego projektów miał w szerokim znaczeniu konotacje z międzynarodowymi

²¹ A.K. Olszewski, op. cit., s. 31.

tendencjami w ówczesnej architekturze europejskiej, które także owe lokalne dążenia przejawiały. A zatem regionalizm zawarty w architekturze Bogusławskiego był odbiciem ogólnych tendencji międzynarodowych.

Zastosowanie naturalnego kamienia w tak silnym kontraście do białych, gładkich ścian jest tu rodzajem manifestu. Obudowa istniejącego drzewa opaską zadaszenia tarasu – czytelnym cytatem z prac modernistów. Użycie wyrafinowanego detalu i wzornictwa – autorskim wkładem architekta, sięgającym umiejętnie do wzorów Arts & Crafts i do rodzimej tradycji. Charakterystycznymi cechami omawianych obiektów jest ich nowoczesna architektura zestawiona z elementami tradycji, z wykorzystaniem tanich i dość prostych rozwiązań, przy zachowaniu wysokiej funkcjonalności i estetyki użytych form.

Podsumowanie

Istnienie nurtu regionalnego w polskiej architekturze końca lat trzydziestych XX wieku potwierdzają liczne przykłady architektury i wnętrz: zachowane realizacje Bohdana Pniewskiego, wystawowe projekty mebli Barbary Brukalskiej, Piotra Lubińskiego, a nawet Macieja Nowickiego.

Tym, co charakteryzuje prezentowaną tu międzywojenną architekturę Jana Bogusławskiego, jest umiarkowanie modernistyczna forma, połączona z dojrzałym podejściem do funkcjonalności układów przestrzennych. Elementem dopełniającym są nawiązania do tradycyjnego rzemiosła w formach mebli i rozwiązaniach wnętrz.

Próba połączenia założeń architektury funkcjonalizmu z interpretacją lokalnego detalu stolarskiego i rzemiosła stanowiła we wczesnych projektach Bogusławskiego udany przykład poszukiwań indywidualnego wyrazu architektury. Ślad tych poszukiwań był obecny także w późniejszych pracach architekta – w formach indywidualnie projektowanych mebli, tkaninach, malarstwie ściennym, mozaikach oraz często rustykalnym użyciu tradycyjnych materiałów. Można stwierdzić, iż twórczość ta stanowi udaną próbę połączenia awangardowych tendencji z autorskimi formami detalu o lokalnej proweniencji.

Bibliografia

Bogusławski J., *Dom weekendowy w Komorowie pod Warszawą*, „Architektura i Budownictwo”, 1937, nr 3

Czarnecki M., *Twórczość Jana Bogusławskiego na tle kierunków architektury XX wieku w Polsce*, praca doktorska opracowana pod kierunkiem prof. Lecha Kłosiewicza na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej (WAPW), Warszawa 2006, mps w zbiorach biblioteki WAPW

Czarnecki M., *Wpływ architektury międzywojennej na powojenną twórczość Jana Bogusławskiego*, w: *Wpływ dorobku II Rzeczypospolitej na urbanistykę i architekturę powojenną*, red. W. Czarnecki, Białystok 2011

Jan Bogusławski. Według reguł sztuki i własnego upodobania, red. W. Sołtysiak, Warszawa 2024

Hryniewiecki J., *Dom week-endowy*, „Arkady”, 1935, nr 11

Lubiński P.M., *Jaśniejszy promień*, „Arkady”, 1936, nr 5

Olszewski A.K., *Nowa forma w architekturze polskiej 1900–1925*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967

Sztuka lat trzydziestych, materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki, red. A. Gogut, Warszawa 1991

Wisłocka I., *Awangardowa architektura polska 1918-1939*, Warszawa 1968

Jan Bogusławski's summer and weekend houses as an example of the new regionalism between 1933 and 1939

Abstract

The interests of a sizeable group of architects in Poland from around the mid-1920s onwards was synonymous with the most progressive activities of the European avant-garde. The local modernist community was centred around the art groups 'Blok' and 'Praesens'. The activities of the Polish avant-garde resulted in the inclusion of its representatives in the CIAM working group, which allowed for the international dissemination of the activities of Polish artists. The activity of a group of Polish modernists was also the reason for the spread of avant-garde architectural ideas in Poland. Parallel to the activity of the avant-garde groups, there was also another group of architects active in interwar Poland, mainly of the younger generation, whose designs made clear reference to regional traditions and forms – without abandoning modern aspirations. Leading representatives of this trend included Bohdan Pniewski, Maciej Nowicki and Piotr Lubiński. The early work of Jan Bogusławski can undoubtedly also be described as moderate modernist regionalism. Drawing also on functionalism, he combined, in an original way, modern avant-garde ideas with a traditional view of the detail of utilitarian forms. This article focuses on the summer and weekend houses in the Warsaw area that were built according to his designs between 1933 and 1939, as well as their interiors

and individually designed furniture that refers to the traditions of artistic craftsmanship.

Key words interwar architecture | new regionalism | summer house | weekend house | Jan Bogusławski | modernism

Introduction

The approach to architectural design, interiors and furnishings underwent dynamic changes in the Poland of the interwar years. In the late 1920s and early 1930s, trends similar to the modern aspirations of the international avant-garde were quite evident. The works created in this period, drawing on foreign models of the modernist movement, were their successful interpretations. Many of them were also creative developments of foreign ideas.

Issues of new form in Polish interwar architecture have been the subject of much research. Several cross-sectional studies have attempted since the mid-20th century to compare the various attitudes and trends present in Polish architecture of the interwar period. This output continues to expand. Over the last twenty years

there have been numerous monographs on architects active in Poland between 1918 and 1939.¹ Dozens of problem studies were also carried out, analysing in detail the course of the changes taking place at the time.

It is important to note the great determination that characterised the modern aspirations of the Polish avant-garde architectural community. Izabella Wisłocka discusses this issue in depth,² describing examples of Polish works representing the tenets of the modernist movement in the very important context of world achievements. Against this backdrop, the Polish avant-garde presented itself as a community that was fully aware of the essence of modern explorations in architecture.

The phenomenon of modern form in Polish architecture was carefully analysed by Andrzej K. Olszewski,³ who not only, probably as the first researcher, attempted to periodise this short time in local practice, but also distinguished individual phenomena and trends. He recognised that modern architecture in Poland of the period in question involved not only modern activities marked by Corbusier's idea of the 'machine for living,' but also very subtle explorations referring to local traditions, local materials, traditions of form and specific details. Olszewski singled out the above phenomenon, referring to it as new regionalism and identifying it as one of the trends present in Polish architecture in the 1930s.⁴ Issues deviating from the purely avant-garde aspirations that emerged around the mid-1930s can also be found as a compilation of various research

threads in the volume of the Association of Art Historians' session held in Niedzica in 1988.⁵

The life and works of Jan Bogusławski have been the subject of monographic research, resulting in an unpublished doctoral dissertation, written by the author of this article and defended in 2007.⁶ The most recent study of this architect's numerous works is the catalogue for a monographic exhibition organised by the National Institute of Architecture and Urban Planning in 2024 at the Institute of Industrial Design in Warsaw.⁷

A promising modernist

Jan Bogusławski was born in 1910 into the well-to-do family of a Warsaw business owner. The architect's father Lucjan Bogusławski was the owner of a printing house in Warsaw. In the interwar period he was editor-in-chief and publisher of the periodical "Grafika polska." The Bogusławski family maintained close relations with the inter-war artistic community, which can be assumed to have influenced the later formation of the future architect's creative personality. In 1927, Jan Bogusławski began his studies at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology.⁸ In the same year, two key developments in European architecture took place in the development of modernist thought. In Stuttgart, as part of the Werkbund exhibition, the Weissenhof housing estate was built, the culmination of a modern exploration of the European avant-garde that had been going on for several years. There was also a high-profile architectural competition for the Palace

¹ Of the many monographs of Polish architects of the interwar period published in print, the following are particularly noteworthy: D. Błaszczyk, *Juliusz Żórawski przerwane dzieło modernizmu*, Warszawa 2010; M. Czapelski, *Bohdan Pniewski – warszawski architekt XX wieku*, Warszawa 2008; G. Rytel, *Lucjan Korngold Warszawa-São Paulo 1897-1963*, Warszawa 2014.

² I. Wisłocka, *Awangardowa architektura polska 1918-1939*, Warszawa 1968.

³ A.K. Olszewski, *Nowa forma w architekturze polskiej 1900-1925*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, pp. 26-27.

⁴ Op. cit., p. 31.

⁵ *Sztuka lat trzydziestych*, materials of the Session of the Association of Art Historians, ed. A. Gogut, Warszawa 1991.

⁶ M. Czarnecki, *Twórczość Jana Bogusławskiego na tle kierunków architektury XX wieku w Polsce*, doctoral dissertation written under the supervision of Prof. Lech Kłosiewicz at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology (WAPW), Warszawa 2006, typescript in the collection of the WAPW library.

⁷ *Jan Bogusławski. Według reguł sztuki i własnego upodobania*, ed. W. Sołtysiak, Warszawa 2024.

⁸ M. Czarnecki, op. cit., p. 17.

of the League of Nations in 1927, the outcome of which was not accepted by the avant-garde community, resulting in the establishment of the international organisation Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM). At that time, the entire modernist movement consolidated, which was crucial for further developments in international architecture. Undoubtedly, these two events had a huge impact on shaping the attitudes of architecture students at the time. In Jan Bogusławski's early work, the effects of the influence of the modernist movement were very clearly visible.

Jan Bogusławski graduated from the University in 1933. A year later, he began an apprenticeship lasting just a few months with his future father-in-law, the well-known Warsaw architect Antoni Dygat. Soon after that, in 1935, Bogusławski began to make his own original architectural designs as well as designs of interiors and furniture. Although the peak of his career occurred much later, in the post-World War II period and especially in the 1960s and 1970s, this early stage of his career stood out in a special way. This is because it represented an expression of genuine enthusiasm and youthful commitment to the development of the author's skill set. The years between 1933 and 1939 in Jan Bogusławski's work are marked, on the one hand, by a clear inspiration with sparse modernist forms in architecture and, on the other, by the development of a specific approach to detail and interiors, sometimes using decorative and sculptural means of expression with features of moderate regionalism. These two aspects were a characteristic feature of Jan Bogusławski's work in the inter-war period, as well as later. He remained faithful to these tenets throughout the long years of his activity until it culminated in a kind of *magnum opus*, the reconstruction of the Royal Castle in Warsaw, on which he worked as general designer until his death in 1982.

Modern leisure architecture

*'When we get tired of the city, when we get bored with our everyday flat, full of furnishings of centuries-old culture, when we get tired of the more or less artistic creations that surround us all the time, we leave to seek respite. We go for a weekend-end. (...)'*⁹

wrote Jerzy Hryniewiecki in the introduction to an article in the "Arkady" magazine, discussing the construction of a weekend house in Komorów designed by Jan Bogusławski.

Bogusławski's first independent architectural works were five buildings, which, for the short six-year period between his graduation and the outbreak of the Second World War, is a very good result. One should probably subtract a year or two for his military service between 1933 and 1934, his subsequent trip abroad and his several months' apprenticeship in the Parisian studio of the architect [Jean] Tournau¹⁰ and in the studio of Antoni Dygat in Warsaw. Bogusławski designed three summer houses, a multi-family house and a city villa between 1935 and 1939. The last two buildings were constructed in Warsaw's Mokotów district. In this article, however, the three smaller buildings will be discussed in detail because of their similar temporary residence function, their scale and the possibility to compare their architectural form with their interior design.

The first two buildings constructed according to Bogusławski's design were commissioned by the architect's family¹¹ in the then-popular suburban summer resort, Komorów. These were two small houses with a reduced functional layout and an extremely simplified architectural form. One was intended for longer summer stays, the other for short weekend visits. Attempts to evaluate these designs

⁹ J. Hryniewiecki, *Dom week-end'owy*, "Arkady", 1935, no. 11, p. 624.

¹⁰ This information uncertain and appears in family accounts and in biographies signed by Jan Bogusławski, but without providing detailed data.

¹¹ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki...*, op. cit., p. 72.

encounter some difficulties. First, the owner was a close relative of the architect, making it impossible to treat these works as standard commercial designs. A second issue that cannot be overlooked is the unique characteristics of a summer and weekend house, i.e. one intended as a temporary, leisure residence, occupied mainly in spring and summer, rather than permanently all year round. These two aspects mean that standard criteria used in the analysis of residential buildings cannot be applied here.

It is worth noting, however, that typical leisure buildings in such resort towns located near Warsaw as Otwock, Klarysew, Konstancin and Komorów were characterised in the inter-war period by their traditional form,¹² and the typical material used at the time was mostly wood. The buildings were fairly simple, sometimes substandard and often constructed in an unprofessional manner.¹³ In this context, the aforementioned two designs by Bogusławski in Komorów are a very interesting modern example of this type of buildings. The third design discussed here is a summer house in Skrzypki near Warsaw, commissioned by a private owner.

Summer house in Komorów, 1934-1935

'The tragedy of summer resort towns near Warsaw is well known to us all (...)', wrote a young Warsaw architect, Piotr Lubiński, in the "Arkady" magazine in 1936 – '(...) The uniquely ugly suburban architecture is hopelessly sad and tragic at the same time in its ugliness (...)'.¹⁴ In the introduction to the article devoted to this building, we find a detailed and emotionally charged description of the ugly, unprofessional, often amateurishly constructed, without an architect, summer houses in towns near Warsaw. Lubiński's description of the building itself, which he grandly called a 'villa', is enthusiastic and

somewhat overfilled with optimism for the new Polish leisure architecture that this house, in the author's words, epitomised.

The house in Komorów, which Jan Bogusławski designed and built in 1936 for his sister Barbara and her husband Henryk Suchodolski,¹⁵ was a single-storey, white-plastered brick building with a gabled red-tile roof. The façades were shaped casually, with openings arranged asymmetrically. The front wall was raised to hide the pitch of the roof, the wall coping was covered with traditional tiles. Above the entrance and above the terraces, openwork canopies were made of wooden beams supported by simple masonry pillars. This type of pergola was a solution often found in modernist architecture. The shutters and the entrance door were painted green (Figs. 1, 2).

The building had a rectangular plan. The smaller rooms were situated on two sides of the living room, ensuring that they were well connected. The house was characterised by a fairly extensive utility programme. It could be inhabited year-round. The entrance vestibule was connected to a kitchen, a small servant's room and a separate room for a washing machine. The spacious living room with access to the terrace located to the north provided desired shade during the summer. The terrace with a swimming pool, which was partially covered, was connected to the interior by three double-leaf, fully glazed doors. Two bedrooms were located to the east. To the south there was a bathroom with a separate toilet and a guest room with a washbasin (Fig. 3).

For these modern interiors of the summer house, Bogusławski designed simple and easy-to-make wooden furniture. A large couch, which also served as an additional bed, and a table and chairs were placed in the living room (Figs. 4, 5). The bedrooms were furnished with simple couches, bedside tables and wardrobes.

The building's architecture and spatial layout conformed to the tenets of functionalism.

¹² This should be understood as archaic, unsophisticated and unsuited to new needs associated with leisure.

¹³ P.M. Lubiński, *Jaśniejszy promień*, "Arkady", 1936, no. 5, p. 281.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki...*, op. cit., p. 72.

The rooms were well-connected, well-sunlit, but also protected from excessive sunlight. The very simple form was complemented by rustic solutions in natural local stone, mainly in the parts surrounding the building from the outside: the wall base, the floor and the walls on the terrace. Following the hypotheses formulated by A. K. Olszewski, it can be concluded that this way of 'softening' of modernist forms is precisely one of the manifestations of the regional dimension of modern architecture, referred to as 'new regionalism'.¹⁶

Weekend house in Komorów, 1935-1936

The small house, with only two rooms, was built at a similar time on the same property as the summer house discussed above. The building was intended for the architect's parents, Lucjan and Halina Bogusławski. It had a much more modest utility programme and simple furnishings, typical of buildings intended for seasonal use. In this building, as in the example discussed earlier, a combination of modern aspirations and regional, though not necessarily indigenous, influences are visible.

The form of the weekend house reveals a visual kind of compositional analogy with Le Corbusier's *L'Esprit Nouveau* pavilion from the 1925 Paris World Exhibition. This is perhaps an over-interpretation, but the association is particularly apt when analysing the side façade with its semi-open terrace. The entrance leads from the south through a roof-covered, west-facing, semi-open terrace (Figs. 6, 7). The pulpit roof, with its fairly steep angle, makes the building more dynamic, while ensuring the right proportions to the side façades and adequate light to the terrace. This solution, typical of the standards of architecture in tropical regions, was clearly tailored to the requirements associated with the use of the house in the summer. The form favoured the shading of the interiors and terrace, rather than exposing them to direct sunlight.

¹⁶ A.K. Olszewski, op. cit., p. 31.

The exterior was dominated by ascetic, simple façades, smoothly plastered and white in colour, reflecting the aspirations of modern architecture at the time. A contrast was provided by a corrugated roof covering and wooden elements forming an openwork at the top of the terrace opening and in the form of a full partition over the window of the adjoining room.

The interior was divided into two separate, self-contained sections. The living area had its own kitchen and bathroom. Next to it was the keeper's flat, with an independent entrance, modestly furnished (Fig. 8).

The interiors of this small building, published in the architectural press of the time,¹⁷ were designed using very – simple means, devoid of excessive formal solutions. The load-bearing elements are exposed: three pillars made of raw oak trunks and supporting a beam with the rafters¹⁸ – as if the load-bearing structure had been left in its raw state. The walls feature simple and unpretentious decor known from the local Mazovian regional building tradition: earthenware plates and wall fabrics. The furnishings included a natural stone masonry fireplace, seating on stone wall bases, two couches upholstered in quilted burgundy fabric, a table and chairs, two armchairs and a lamp.¹⁹ One can therefore conclude that it was a native, even folksy residence, which nevertheless fit into the formula known from the designs of Le Corbusier or Alvar Aalto from that period (Fig. 9).

Summerhouse in Skrzypki, 1937-1939

The search for a universal form of modern, yet regional architecture, harmoniously referencing the local landscape, was an important aspect of Jan Bogusławski's early designs. The house in Skrzypki, a small village near

¹⁷ J. Hryniewiecki, *Dom week-end'owy*, "Arkady", 1935, no. 11, p. 624; J. Bogusławski, *Dom weekendowy w Komorowie pod Warszawą*, "Architektura i Budownictwo", 1937, no. 3, pp. 88–90.

¹⁸ J. Bogusławski, op. cit., p. 88.

¹⁹ Ibidem.

Warsaw, was located on the banks of the Vistula River. The client was the Warsaw industrialist Gustaw Gettlich.²⁰ The building was designed on an elongated plan. The interior layout clearly distinguished the living area with a small single bedroom and a spacious terrace, whose openwork canopy incorporates an existing, spreading oak tree. Adjacent to the main entrance was a utility and sanitary area in an enfilade arrangement: a bathroom with a bath, a separate toilet, a dressing room, a kitchen with a pantry and a servants' residential room. At the end of this layout, there was a garage with a passageway to the kitchen through a servants' room, a separate stable and a separate keeper's room.

The building was single-storey, with an elongated layout, and was quite low. The walls of the utility section were made of brick, smoothly plastered, and topped with ceramic tiles. The utility part was illuminated by sparse, rhythmically arranged, square windows at the front and standard windows on the courtyard side. An elevation of the solid is marked in the area of the main entrance. The living area, with a two-bay layout, was covered by a flat roof supported on reinforced concrete columns. The roof extended over the terrace, partly open in the part of the terrace where the trunk and spreading branches of the oak tree were located (Fig. 10).

An analysis of the functional layout indicates that this house was designed for one person, with a small semi-open guest bedroom, also for one person, separated behind the fireplace screen wall. The plan solution refers to typical features of functionalism, the rooms were designed very sparingly, using the excess space for storage. This can be evidenced by the design of the pantry, wardrobe and hallway, and the location of built-in wardrobes in the recesses of the rooms. The utility area was furnished with modern furniture. The bathroom was fitted out with contemporary fittings and sanitary appliances, the kitchen was fitted out according to the tenets

of a 'functional kitchen' with a kitchen line with a worktop, and the servants' room with modern couches. In the living area, the architect placed customised furniture he designed (Fig. 11).

The interface between the avant-garde, the free functionalism and the new regionalism

In his pioneering work on the architecture of the early modernism in Poland, Andrzej K. Olszewski placed Jan Bogusławski in a group representing the third generation of interwar Polish architects. Referring to the above examples, i.e. the weekend houses in Komorów and Skrzypki, he described them as intermediate forms between functionalism and compromising semi-modernism. In doing so, he used the terms *free functionalism* and *new regionalism*, situating those achievements in the years 1934-1939. The author drew attention to the departure of the representatives of this trend from the cosmopolitan assumptions of functionalism towards viewing building through the prism of local conditions. He also emphasised, as a particular value of these buildings, the use of traditional materials, which can be seen as a manifestation of regionalism in thinking about modern architecture.²¹

Traditional materials such as wood, stone, brick and clay tile, used in Jan Bogusławski's modernist weekend homes, defined the specific local characteristics of his architecture. At the same time, it can be said that this was close to the explorations of Le Corbusier at the time, whose work undoubtedly inspired the young architect. Thus, the local dimension of his designs had connotations in a broad sense with the international trends in European architecture of the time, which also manifested these local aspirations. Thus, the regionalism embodied in Bogusławski's architecture was a reflection of general international trends.

The use of natural stone in such strong contrast to the white, smooth walls was a kind of

²⁰ Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki...*, op. cit., p. 101.

²¹ A.K. Olszewski, op. cit., p. 31.

manifesto. Enclosing an existing tree with a band of the terrace roof – a clear quote from the work of the modernists. The use of refined detailing and design - the architect's own contribution, drawing skilfully on the models of Arts & Crafts and indigenous traditions. The characteristic features of the buildings are their modern architecture juxtaposed with elements of tradition, using low-cost and fairly simple solutions, while maintaining high functionality and aesthetics of the forms used.

Conclusions

The existence of a regionalist trend in Polish architecture at the end of the 1930s is confirmed by numerous examples of architecture and interiors: surviving buildings designed by Bohdan Pniewski, exhibition furniture designs by Barbara Brukalska, Piotr Lubiński and even Maciej Nowicki.

What characterises the inter-war architecture of Jan Bogusławski presented here is a modernist form, combined with a mature approach to the functionality of spatial arrangements. References to traditional craftsmanship in furniture forms and interior solutions are a complementary element.

The attempt to combine the tenets of functionalist architecture with an interpretation of local carpentry detail and craftsmanship was a successful example of a search for individual architectural expression in Bogusławski's early designs. A trace of this exploration was also present in the architect's later work - in the forms of custom-designed furniture, textiles, wall paintings, mosaics and the often rustic use of traditional materials. It can be concluded that this work is a successful attempt to combine avant-garde trends with original forms of detail of local provenance.

Bibliography

Bogusławski J., *Dom weekendowy w Komorowie pod Warszawą*, "Architektura i Budownictwo", 1937, no. 3

Czarnecki M., *Twórczość Jana Bogusławskiego na tle kierunków architektury XX wieku w Polsce*, doctoral dissertation written under the supervision of Prof. Lech Kłosiewicz at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology (WAPW), Warszawa 2006, typescript in the collection of the WAPW library

Czarnecki M., *Wpływ architektury międzywojennej na powojenną twórczość Jana Bogusławskiego*, in: *Wpływ dorobku II Rzeczypospolitej na urbanistykę i architekturę powojenną*, ed. W. Czarnecki, Białystok 2011

Jan Bogusławski. *Według reguł sztuki i własnego upodobania*, ed. W. Sołtysiak, Warszawa 2024

Hryniewiecki J., *Dom week-end'owy*, "Arkady", 1935, no. 11

Lubiński P.M., *Jaśniejszy promień*, "Arkady", 1936, no. 5

Olszewski A.K., *Nowa forma w architekturze polskiej 1900–1925*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967

Sztuka lat trzydziestych, materials of the Session of the Association of Art Historians, ed. A. Gogut, Warszawa 1991

Wiśłocka I., *Awangardowa architektura polska 1918-1939*, Warszawa 1968